

NATIONELLA CENTRET FÖR
UTBILDNINGSAUTVÄRDERING

ALTERNATIV, VAL OCH NYA MÖJLIGHETER

– Utvärdering av ungdomarnas studievägar och handledningen vid övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet

"Man berättade om saker ur ett brett perspektiv och om man inte visste vad man ville fick man hjälp från skolan att få någon riktning." (studerande)

"Att studeranden som inte är säkra över sina val hade möjlighet att diskutera sina val med studiehandledaren enskilt och inte bara genom att fråga under lektionen." (studerande)

Innehåll

Utvärderingens utgångspunkter	4
Utvärderingsfrågor och utvärderingsperspektiv	5
Utbildningar som var med i utvärderingen	6
Genomförande av utvärderingen	7
Handledning till fortsatta studier och karriärval i den grundläggande utbildningen i årskurserna 7–9	8
Handledning i handledande och förberedande utbildningar samt i utbildningar inom det fria bildningsarbetet	18
Handledning i början av studierna på andra stadiet	22
Resursfördelning inom handledning	28
Samarbete i övergångsskedet	29
Hur den gemensamma ansökan och andra former av ansökan till utbildningar fungerar	30
Studerandenas erfarenheter av mobbning och svårigheter med lärandet	32
Perspektiv på den svenskspråkiga utbildningen	34
Utvecklingsrekommendationer	38

Utvärderingens utgångspunkter

Övergångsskedet mellan den grundläggande utbildningen och andra stadiet är en period då ungdomar funderar och förtydligar sina egna intressen, mål och alternativ för framtida studier. I övergångsskedet gör ungdomar viktiga val och fattar beslut som gäller deras fortsatta studier och yrkesorientering. I takt med förändringar i utbildningssystemet, arbetsmarknaden och samhället har ungdomars utbildnings- och yrkesval blivit mer komplicerade. Samtidigt har handledningens betydelse ökat.

Handledningens centrala uppgift är att stöda utvecklingen av ungdomarnas självkänedom, öka medvetenheten om olika alternativ för fortsatta studier och arbetslivet. Vidare bör den utveckla förmågan att göra val och fatta beslut och beredskapen att möta varierande situationer i livet. Handledningens uppgift är också att stöda ungdomarnas ansökan till fortsatta studier och förankring till de nya studierna.

Nationella centret för utbildningsutvärdering genomförde 2018–2019 en utvärdering av övergångsskedet mellan den grundläggande utbildningen och andra stadiet. Förutom handledningen utvärderades hur den gemensamma ansökan och andra former av ansökan till utbildningar fungerar.

I denna sammanfattning presenteras utvärderingens centrala resultat, slutsatser och utvecklingsrekommendationer. I slutet av publikationen presenteras synpunkter på resultaten i de olika utbildningsstadierna inom svenskspråkig utbildning.

Utvärderingsfrågor

- Hur fungerar handledningen till fortsatta studier och karriärval i den grundläggande utbildningen i årskurserna 7–9?
- Hur fungerar handledningen i början av studierna på andra stadiet och i utbildningarna i övergångsskedet?
- Hur fungerar den gemensamma ansökan och andra former av utbildningsansökan till utbildningar på andra stadiet, i handledande och förberedande utbildningar och i utbildningar inom det fria bildningsarbetet?
- Hur uppfylls utvärderingen och utvecklingen av funktioner som gäller handledningen och övergångsskedet i undervisnings- och utbildningsanordnarnas verksamhet?
- Hur väl fungerar undervisnings- och utbildningsanordnarnas samarbete i övergångsskedet mellan olika utbildningsstadier samt med ungdomsarbetet och TE-tjänsterna?

Utvärderingsperspektiv

- *Tillgången* till handledning (erbjuds rådgivnings- och handledningstjänster i olika former) och *tillgängligheten* till handledning (får elever tillräckligt med information om handledning och hur smidigt kan de söka sig till handledning).
- *Behovsmotsvarighet*: hur väl beaktas elevers olika behov och mål i handledningen. I fråga om den grundläggande utbildningen utvärderades även elevers möjligheter att bekanta sig med olika alternativ för fortsatta studier samt vilken roll arbetslivsorienteringen och de valfria ämnena har för inriktningen på fortsatta studier och karriärval.
- *Karriärplaneringsfärdigheter* (elevers *självkänedom* samt *färdigheter att fatta beslut*).
- Dessutom utreddes frågor kring *resurser* och *handledningsplaner*.

Utbildningar som var med i utvärderingen

- grundläggande utbildning (i årskurserna 7–9)
 - påbyggnadsundervisning
 - handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning (VALMA)
 - förberedande utbildning för gymnasieutbildningen (LUVA)
 - studielinjer inom det fria bildningsarbetet
 - gymnasieutbildning för unga
 - utbildning för grundläggande yrkesexamen
- Utbildningar i övergångsskedet

Genomförande av utvärderingen

Utvärderingen genomfördes av en expertgrupp som bestod av representanter för NCU, olika utbildningsstadier, utbildning och forskning kring handledning samt sektorerna för TE-tjänster och ungdomsväsendet.

Utvärderingsmaterialet samlades in från anordnar- och studerandeenkäter som riktades till:

- Anordnare av grundläggande utbildning, utbildning på andra stadiet och det fria bildningsarbetet (totalt 458 anordnare) -> blandade respondentgrupper (studiehandledare, lärare, rektorer)
- Studerande under 29 år som har påbörjat studier i utbildningar på andra stadiet och i övergångsskedet. I enkäten deltog totalt 15 443 studerande som studerar i olika utbildningar enligt följande:

Gymnasieutbildning för unga	8 542
Gymnasieutbildning för vuxna	137
Utbildning som leder till yrkesinriktad grundexamen	4 864
Dubbelexamen (studentexamen och yrkesinriktad grundexamen)	495
Påbyggnadsundervisning (klass tio)	332
Handledande utbildning för grundläggande yrkesutbildning (VALMA)	736
Förberedande utbildning för gymnasieutbildningen (LUVA)	118
Folkhögskolans långa studielinje	203
Något annat	16
Totalt	15 443

Handledning till fortsatta studier och karriärval i den grundläggande utbildningen i årskurserna 7–9

Tillgången till handledning och dess tillgänglighet

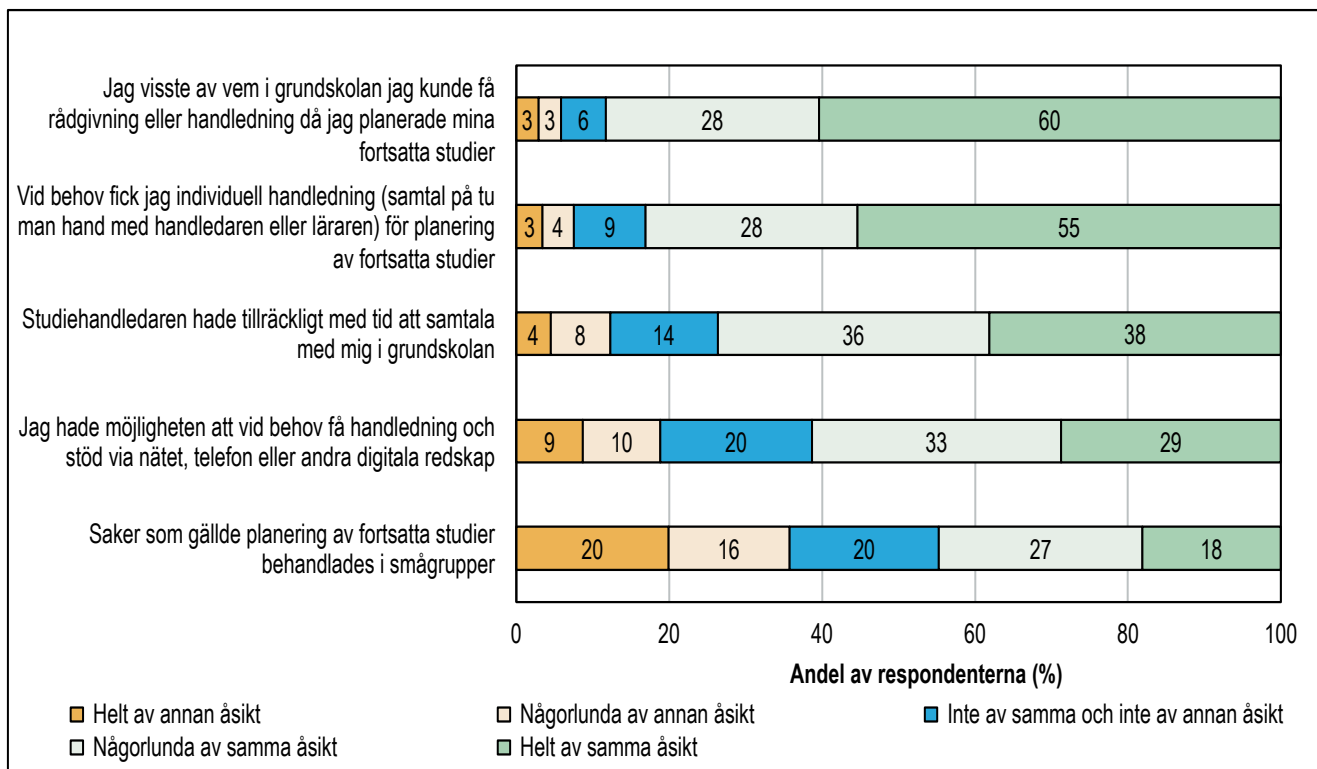
Tillgången till och tillgängligheten till handledning för fortsatta studier och karriärval inom den grundläggande utbildningen är i huvudsak på en god nivå. Majoriteten av de studerande hade fått individuell handledning för planering av fortsatta studier. Även undervisningsanordnarna såg genomförandet av den individuella handledningen som en styrka. Däremot fungerar inte handledningen i gruppform och utnyttjandet av kamratstöd lika bra. Dessutom borde digitaliseringens möjligheter utnyttjas mer systematiskt i handledningen.

Av anordnarna:

- 94 % bedömde att elevernas möjligheter att få individuell handledning uppfylls väl eller mycket väl.
- 92 % bedömde att elevernas jämlika möjligheter att få handledning uppfylls väl eller mycket väl.
- 24 % bedömde att möjligheten att få handledning i grupp uppfylls högst i viss mån.
- 47 % ansåg att möjligheten att få rådgivning och handledning via digitala verktyg uppfylls högst i viss mån.
- 37 % beaktade möjligheter till kamratstöd i handledningen högst i viss mån.

Stora undervisningsanordnare med över 600 elever bedömde att tillgången till och tillgängligheten till handledning uppfylls något sämre än mindre undervisningsanordnare.

Enligt studerandeenkäten kände majoriteten av de studerande till av vem de kan få rådgivning och handledning i grundskolan och de hade fått personlig handledning. En del av de studerande upplevde dock att de inte kände till av vem de kan få handledning och att de vid behov inte hade fått handledning.

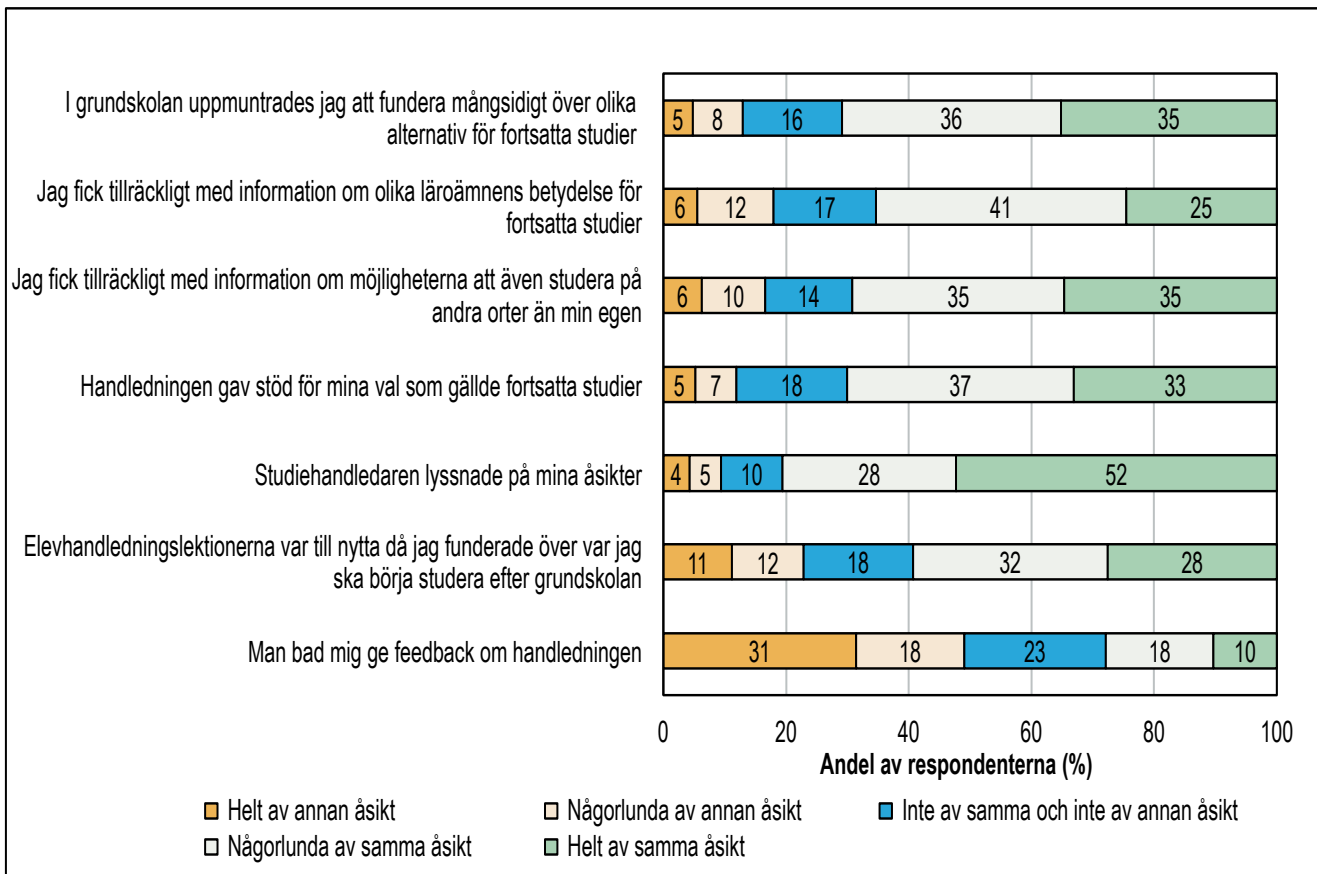
Tillgången till och tillgängligheten till handledning i den grundläggande utbildningen enligt de studerandes erfarenheter (n = 12 298–14 678)

Handledningens behovsmotsvarighet

Enligt utvärderingsresultaten beaktas elevernas behov i den grundläggande utbildningen ganska väl vid handledning till fortsatta studier och karriärval. Majoriteten av de studerande upplevde att de hade uppmuntrats att fundera mångsidigt över olika alternativ för fortsatta studier och att handledningen gav stöd för deras val av fortsatta studier. De studerande var nöjda med att studiehandledarna hade lyssnat på dem.

Vid ämnesundervisning och handledning bör eleverna få mer information och möjlighet att tillsammans fundera på de olika ämnenas betydelse för fortsatta studier. Man borde också informera mera om studiemöjligheter utanför hemorten. Den klassvisa handledningen borde utvecklas så att den bättre stöder eleverna när det gäller att reflektera över, planera och fatta beslut om fortsatta studier. Man borde också i större grad och mer regelbundet samla in respons om handledningen från eleverna.

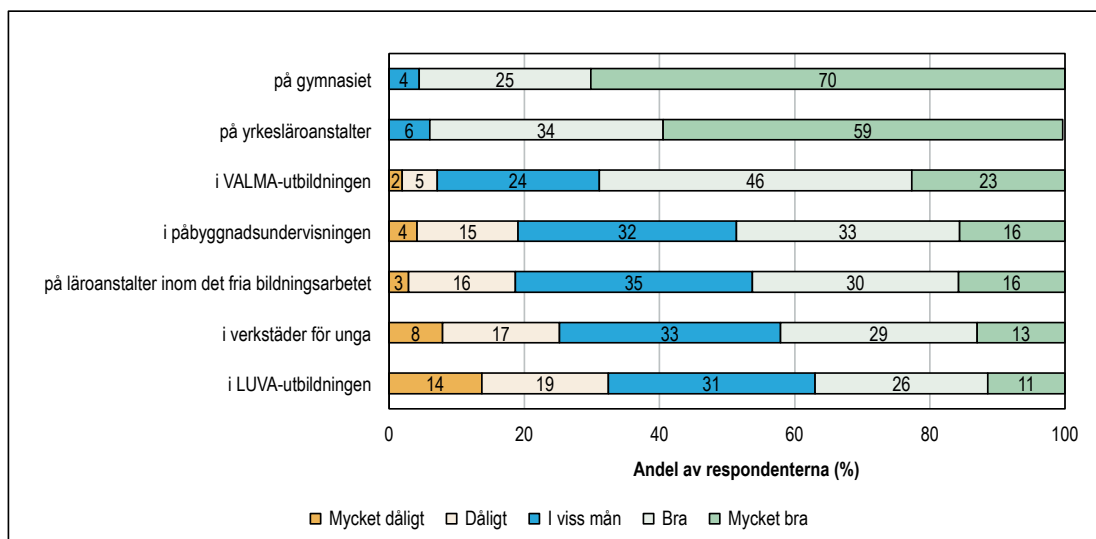
- De studerande var nöjda med att studiehandledarna lyssnade på deras åsikter i grundskolan. Ca 70 % av respondenterna var helt eller delvis av samma åsikt om att de i grundskolan hade uppmuntrats att fundera mångsidigt över olika alternativ för fortsatta studier och att handledningen gav stöd för deras val som gällde fortsatta studier.
- De studerande förhöll sig något mer kritiskt till nyttan med elevhandledningen för planering av fortsatta studier, tillräckligheten av information om de olika ämnenas betydelse samt den information de hade fått om studiemöjligheter utanför hemorten.
- Endast mindre än en tredjedel av de studerande hade frågats om respons om handledningen.

De studerandes perspektiv på beaktande av deras behov vid handledning om fortsatta studier och karriärval i den grundläggande utbildningen (n = 11 444–14 317)

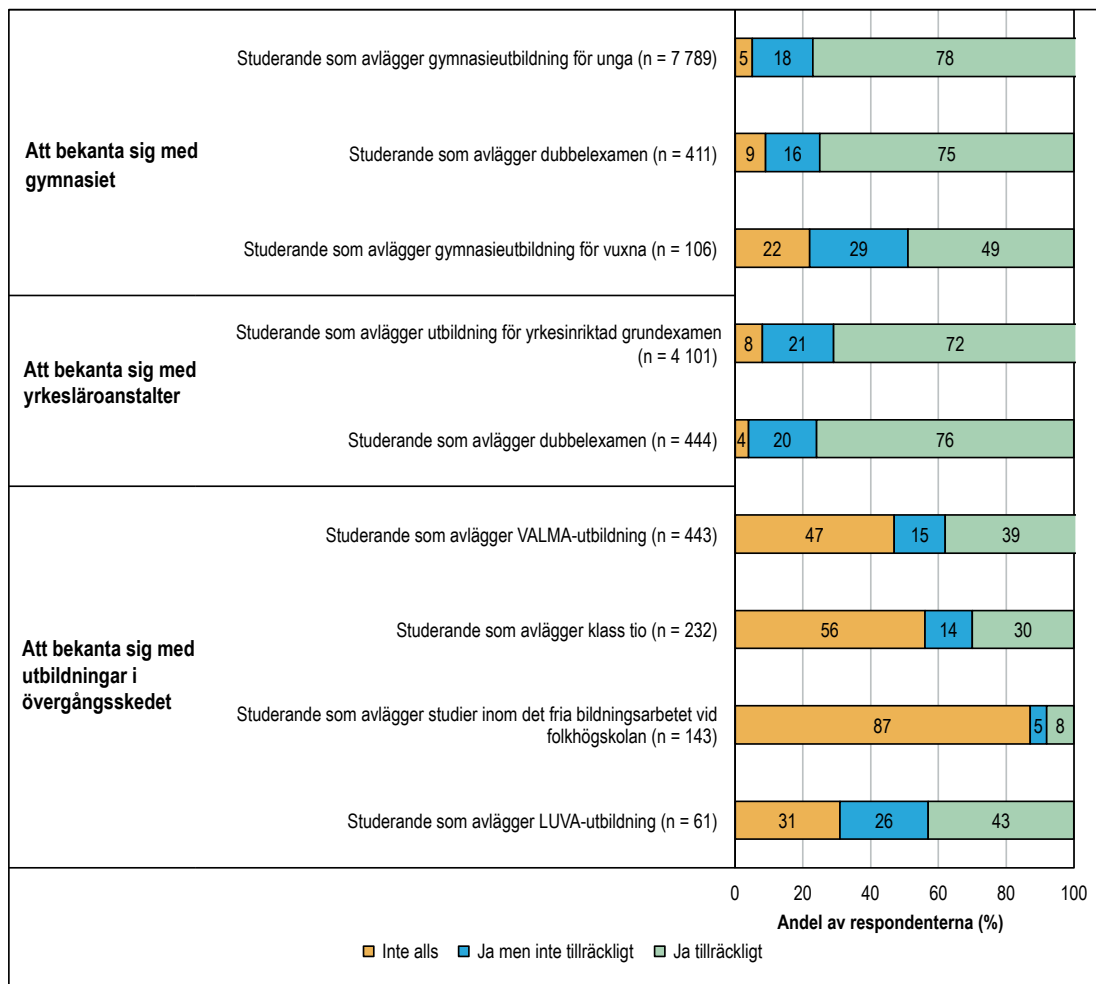
Möjligheterna att bekanta sig med fortsatta studier i grundskolan

Enligt anordnarna av grundläggande utbildning uppfylls möjligheten att bekanta sig med fortsatta studier till gymnasiet och yrkesläroanstalter bäst. Möjligheterna att bekanta sig med handledande och förberedande utbildningar samt andra utbildningar i övergångsskedet fungerar sämre. Möjligheten att bekanta sig med LUVA-utbildningen och ungdomarnas verkstadsverksamhet bedömdes vara sämst.

Anordnarna av grundläggande utbildning om hur väl möjligheten att vid behov bekanta sig med olika fortsatta studier förverkligas för eleverna (n = 219–316)

Även största delen av de studerande upplevde att de i grundskolan hade fått den information de behövde om studier i gymnasiet och yrkesutbildningen. Däremot borde mer information ges om utbildningarna i övergångsskedet. Endast ett fåtal av de som studerar i utbildningar i övergångsskedet hade fått bekanta sig med dessa utbildningar i grundskolan.

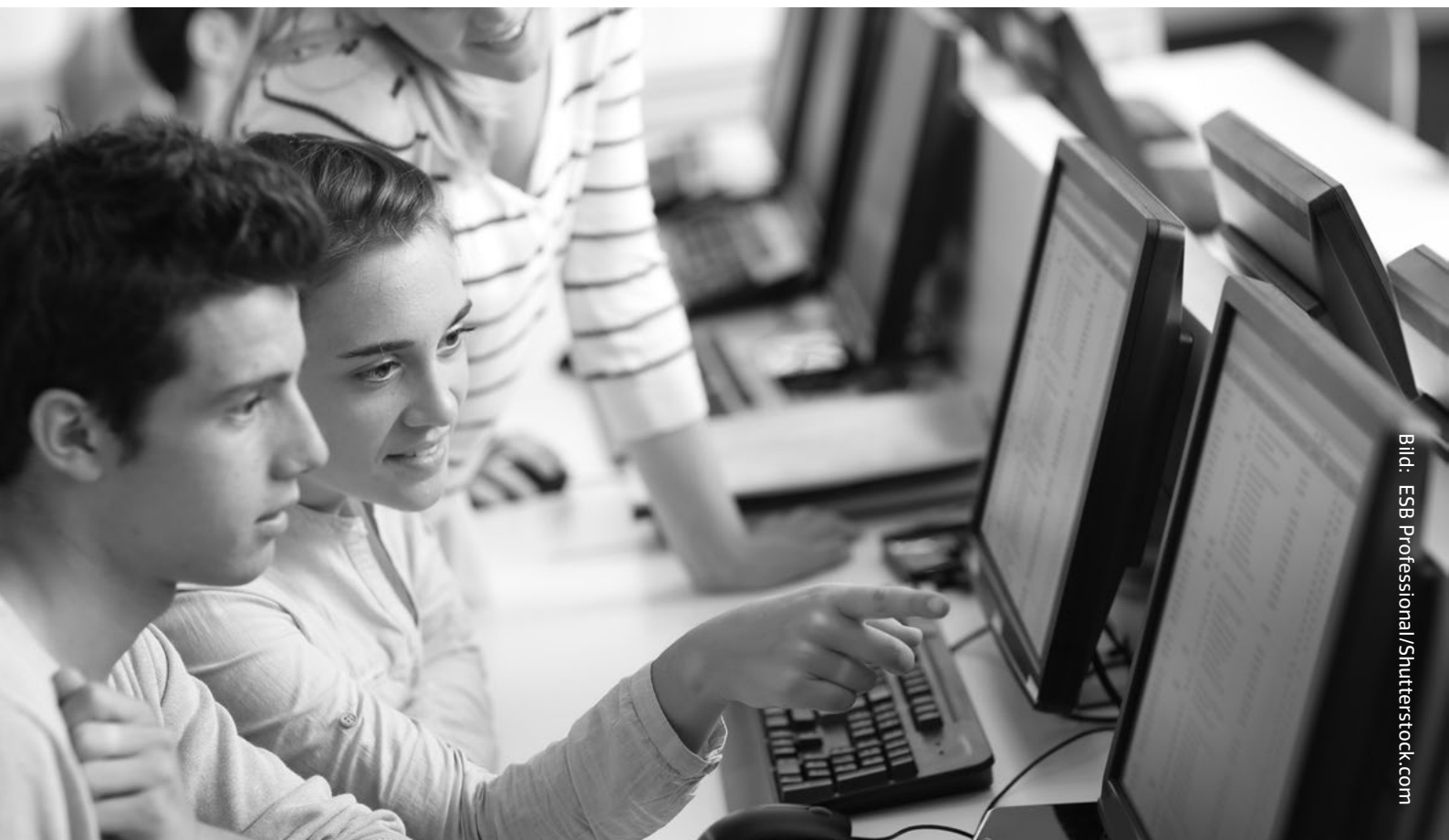

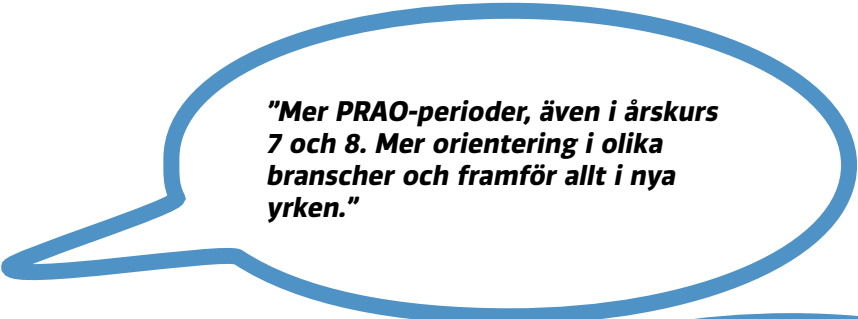
De studerandes erfarenheter av i vilken grad de under grundskolan fick bekanta sig med studier i den utbildning som de numera avlägger

Arbetslivsorientering och valfria ämnen

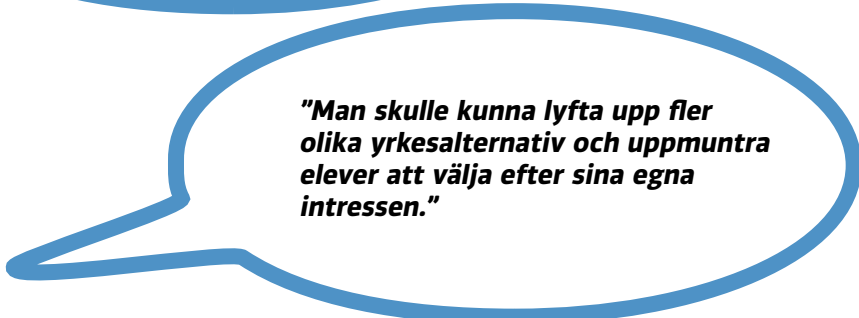
Största delen av de studerande hade fått bekanta sig med olika yrken i grundskolan och majoriteten upplevde att PRAO-perioderna hade ökat deras kunskap om arbetslivet. **Arbetslivsorienteringen och PRAO-perioderna** bör dock utvecklas att systematiskt betjäna eleverna bättre att planera och besluta om fortsatta studier och karriärval.

Enligt utvärderingsresultaten upplevde majoriteten av de studerande att de i grundskolan hade möjlighet att välja sådana valfria ämnen som intresserade dem själva. Däremot var de studerandes åsikter delade gällande nyttan av de valfria ämnena för funderingarna kring och planeringen av fortsatta studier.

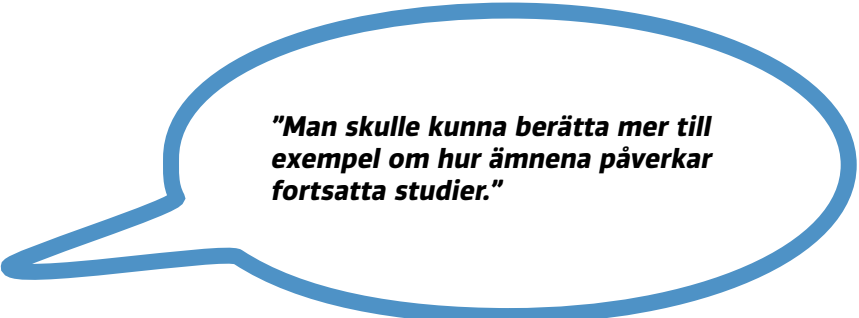

"Mer PRAO-perioder, även i årskurs 7 och 8. Mer orientering i olika branscher och framför allt i nya yrken."

"Man skulle kunna lyfta upp fler olika yrkesalternativ och uppmuntra elever att välja efter sina egna intressen."

"Man skulle kunna berätta mer till exempel om hur ämnena påverkar fortsatta studier."

Utveckling av självkänedom samt färdigheter att fatta beslut och skaffa information i den grundläggande utbildningen

Enligt utbildningsanordnarna hanterar handledningen väl betydelsen av slutbedömningen och kraven för fortsatta studier. Handledningen främjar elevernas tillit till sina egna jämlika möjligheter i utbildningen och stöder utvecklingen av självkänedom och självvärderingsförmågan. Enligt anordnarna stöds elevernas delaktighet, ansvarstagande och beslutsfattande väl. Även identifieringen av ämnenas betydelse uppfylls i huvudsak väl.

Majoriteten av de studerande upplevde att de i grundskolan hade lärt sig bli medvetna om vilka alternativ för fortsatta studier de hade och identifiera egna intresseområden samt styrkor och svagheter. Majoriteten upplevde också att de hade lärt sig fundera över lämpligheten av olika studier och yrkesområden och sina egna förhandsuppfattningar om dem.

När det gällde färdigheter att fatta beslut upplevde de studerande att de bäst hade lärt sig förstå hur deras val påverkar deras framtid att ta ansvar för sina beslut. Tre av fyra ansåg att de hade lärt sig sätta mål, fundera över betydelsen av olika ämnen för fortsatta studier samt självständigt göra sina val.

Majoriteten av anordnarna och de studerande ansåg att man i grundskolan får handledning och lär sig om ansökan till studier och användning av ansökningssystemet väl. Stödjande av färdigheter att skaffa information fungerar också rätt väl, även om utnyttjande av olika informationskällor vid planering av fortsatta studier kunde vara effektivare. Enligt de studerandes svar finns det också ett utvecklingsbehov i informationssökning om arbetslivet.

Även om majoriteten av de studerande upplevde att deras självkänedom och förmåga att fatta beslut hade utvecklats väl i grundskolan, var ca 10 procent av de studerande av annan åsikt i fråga om de i grundskolan hade lärt sig identifiera sina styrkor och svagheter samt fundera över olika studiealternativs lämplighet. Ungefär lika stor andel av de studerande upplevde inte heller att deras färdigheter att fatta beslut hade utvecklats i grundskolan.

Ur ett karriärplaneringsfärdighetsperspektiv är det nödvändigt att stärka elevernas färdigheter att söka rådgivning och handledning som stöd för planering av fortsatta studier och karriärval.

De studerandes upplevelse av **det stöd som föräldrarna erbjuder** hade en stark koppling till hur de upplevde utvecklingen av självkänedom och färdigheter att fatta beslut och skaffa information: de studerande som hade fått stöd från sina föräldrar för planering av fortsatta studier och val upplevde att deras självkänedom samt färdigheter att fatta beslut och skaffa information hade utvecklats bättre än de som inte hade fått stöd av sina föräldrar.

Antalet samtal med studiehandledaren hade också en positiv koppling till hur respondenterna upplevde att deras karriärplaneringsfärdigheter hade utvecklats i grundskolan: ju fler samtal med studiehandledaren på tu man hand, desto bättre upplevdes utvecklingen av självkänedom samt färdigheter att skaffa information och fatta beslut.

Handledning i handledande och förberedande utbildningar samt i utbildningar inom det fria bildningsarbetet

Tillgången till handledning och dess tillgänglighet

De studerandes möjligheter att få individuell handledning fungerar väl i handledande och förberedande utbildningar och i utbildningar inom det fria bildningsarbetet. Största delen av de studerande upplevde att de vid behov haft möjlighet att diskutera på tu man hand med en handledare eller lärare. Majoriteten av dem som haft problem med studierna upplevde att de fått hjälp med dem. En del av de studerande skulle dock ha önskat sig mera stöd och handledning utgående från sina individuella behov.

- Enligt svaren från anordnarna uppfylls de studerandes möjligheter att få individuell handledning väl i alla utbildningar i övergångsskedet – bäst i påbyggnadsundervisningen. Något sämre uppfylls möjligheten att få handledning via digitala tjänster, som mobila enheter eller Skype.
- Enligt svaren från anordnarna finns det bäst resurser för genomförande av handledning i påbyggnadsundervisningen och sämst i VALMA-utbildningen.
- Enligt studerandeenkäten hade de studerande i utbildningarna i övergångsskedet fått bra information om vilken handledning man kan få och av vem. Individuell handledning har funnits tillgänglig och även handledning via digitala verktyg har vid behov erbjudits. Som bäst fungerar tillgången till handledning och dess tillgänglighet enligt studerandeenkäten på studielinjer inom det fria bildningsarbetet.

Handledningens behovsmotsvarighet och studiestarten

Enligt anordnarna i utbildningar i övergångsskedet utreds de studerandes handledningsbehov tillräckligt. De studerandes möjligheter att mångsidigt bekanta sig med yrken, arbetslivet och olika utbildningsalternativ uppfylls enligt anordnarsvaren bäst i VALMA-utbildningen och i påbyggnadsundervisningen.

I utbildningarna i övergångsskedet upplevde majoriteten av studerandena att man vid planeringen av studierna har beaktat deras mål och att studierna har kommit igång väl. Det är dock också i utbildningarna i övergångsskedet viktigt att bättre beakta de studerandes livssituation och kamratstödet som en del av handledningen.

I VALMA- och LUVA-utbildningarna hade majoriteten av de studerande fått en individuell plan för studier eller för kompetensutveckling. I påbyggnadsundervisningen hade majoriteten fått en individuell plan men något mer sällan än i VALMA- och LUVA-utbildningarna. Enligt svaren från de studerande på linjer inom det fria bildningsarbetet hade endast mindre än en tredjedel av de studerande fått en individuell studieplan.

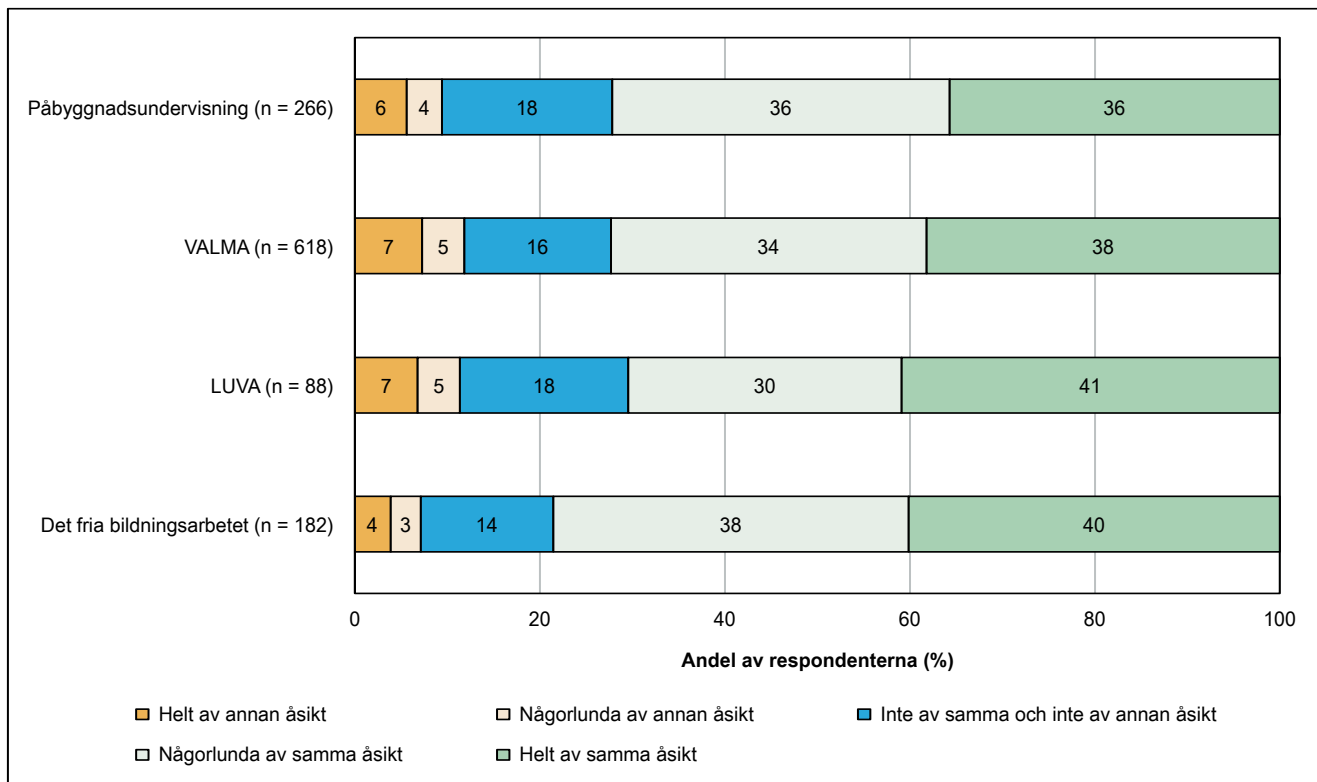
Gruppbildning mellan studerande fungerade bäst i studier inom det fria bildningsarbetet.

Möjligheten att höja vitsorden för ämnen från grundskolan fungerade bäst i påbyggnadsundervisningen och sämst i VALMA-utbildningen.

Karriärplaneringsfärdigheter

- Enligt studerandeenkäten hade karriärplaneringsfärdigheter hos de som studerar i utbildningarna i övergångsskedet utvecklats sämre än hos de som studerar på andra stadiet.
- Enligt svaren från utbildningsanordnarna i övergångsskedet är effekten av handledning starkast vid stöd för de studerandes självkänedom och färdigheter i självbedömning samt vid mångsidig granskning av olika alternativ som stöd för de studerandes planer och val. I alla utbildningar bedömdes även handledningens förmåga att säkerställa att de studerande är medvetna om kraven för fortsatta studier som jämnbra.
- Även de studerande ansåg att de hade fått bra information om alternativ för fortsatta studier och att de hade uppmuntrats att fundera över olika alternativ. De som studerande i VALMA-utbildningen upplevde att de allra bäst hade fått information om arbetslivet.
- Studerande i olika utbildningar var nästa lika medvetna om betydelsen av deras nuvarande studier för fortsatta studier eller karriären. Likaså visste de vilken betydelse deras val hade för framtiden.
- Studerande inom det fria bildningsarbetet och i LUVA-utbildningen upplevde att deras färdigheter i karriärplanering var något bättre än de som studerar i påbyggnadsundervisningen och VALMA-utbildningen. De största skillnaderna i svaren från studerande i olika utbildningar var i planering av de nuvarande studierna samt i rådgivning och handledning.

I regel upplevde de studerande att deras nuvarande studier hade förtydligt deras framtidsplaner. Som mest hade planerna förtydligats hos studerande på linjer inom det fria bildningsarbetet.

De studerandes erfarenheter av om studierna i den nuvarande utbildningen har förtydligt deras framtidsplaner

Handledning i början av studierna på andra stadiet

Tillgång till handledning och dess tillgänglighet i början av studierna

När det gäller utbildningar på andra stadiet ligger ansvaret för handledning i början av studierna hos studiehandledare, medan det i yrkesutbildningar ligger hos grupphandledare.

I gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen är tillgången och tillgängligheten till handledning i huvudsak på en god nivå i början av studierna.

Anordnarna av både yrkesutbildning och gymnasieutbildning bedömde sina elevers möjlighet att få individuell handledning som nästan lika bra. Möjligheten till handledning i grupp upplevdes som något bättre i yrkesutbildningen, men de studerandes kamratstöd beaktas däremot bättre i gymnasieutbildningen.

Cirka en tredjedel av båda sektorernas anordnare bedömde att handledningen via digitala tjänster fungerade i högst viss mån. Största delen av båda sektorernas anordnare ansåg att de studerande hade bra möjligheter att få jämlikt handledning. I gymnasieutbildningen bedömdes detta dock uppfyllas något bättre.

I yrkesutbildningen bedömde anordnarna med färre antal studerande att tillgången och tillgängligheten till handledning i sin helhet fungerade bättre än hos stora anordnare.

Majoriteten av de studerande i både yrkesutbildningar och gymnasieutbildningar var medvetna om vilken typ av handledning och stöd de kan få och från vem. En något större andel av de studerande i yrkesutbildningar var osäkra på vilken typ av handledning och stöd de kan få.

Av studerande i gymnasieutbildningar ansåg 88 % och av studerande i yrkesutbildningar 81 % att de hade fått tillräckligt med information om studiernas mål och innehåll. Andelen respondenter av annan åsikt var något större hos studerande i yrkesutbildningar.

Av gymnasiestuderanden upplevde 93 % och av studerande inom yrkesutbildningen 89 % att de vid behov hade möjligheten att på tu man hand samtala med handledaren eller läraren om sina studier. Möjligheten att vid behov få handledning och stöd via nätet, telefon eller andra digitala redskap upplevdes som lika bra i båda sektorerna.

Handledningens behovsmotsvarighet och studiestarten

Utredningen av de studerandes behov av handledning och beaktande av olikheter fungerade i början av studier på andra stadiet relativt väl enligt svaren från anordnarna. Däremot finns det utrymme för utveckling i båda sektorerna när det gäller det behovsprövade stödet vid inlärningsvårigheter och studiefärdigheter samt vid identifieringen av studerande som löper risk att avbryta sina studier och stödet för dem.

Stödet vid inlärningsvårigheter upplevdes fungera något bättre i yrkesutbildningar, medan stödet för lärande och studiefärdigheter fungerade bättre i gymnasieutbildningar. Av anordnarna av gymnasieutbildning bedömde 67 % och av anordnarna av yrkesutbildning 72 % att stödet vid inlärningsvårigheter fungerade väl eller mycket väl. Stödet för lärande och studiefärdigheter upplevdes fungera väl eller mycket väl bland 71 % av anordnarna av gymnasieutbildning och bland 54 % av anordnarna av yrkesutbildning.

Utredning av målen för fortsatta studier hos studerande i början av studierna fungerar enligt anordnarenkäten bättre i gymnasieutbildningen och utredning av målen för sysselsättning i yrkesutbildningen.

Identifiering av studerande som löper risk att avbryta sina studier och stöd för dem fungerar enligt svaren från anordnare något bättre i gymnasieutbildningen.

Majoriteten av anordnarna av gymnasieutbildning och yrkesutbildning ansåg att handledningen i början av studierna stödjer de studerandes motivation och engagemang i studierna samt de studerandes gruppbildning bra. Ju större antal studerande anordnaren av yrkesutbildning hade, desto sämre bedömdes stödet för gruppbildning fungera.

De studerande var nöjda med att deras mål för fortsatta studier och karriär samt tidigare kunskaper hade beaktats i planeringen av studierna. De studerandes livssituation borde dock beaktas ännu mera som en helhet vid planeringen av studierna.

- Enligt de studerandes erfarenheter hade båda sektorerna beaktat de studerandes mål för fortsatta studier och karriär bra. Cirka 80 % av de studerande var av samma åsikt i frågan om deras tidigare kunskaper och färdigheter till självständiga studier samt studiefärdigheter och behov kring handledning hade beaktats vid planering av studier. Största delen upplevde också att deras livssituation hade beaktats, men andelen respondenter av annan åsikt var något större här än gällande de andra påståendena.
- Majoriteten av de studerande i båda sektorerna var nöjda med början av studierna. De studerande i yrkesutbildningen upplevde att deras studier hade kommit igång något bättre än de som studerar i gymnasiet. Gymnasieeleverna däremot var något mer nöjda med studieutbudets attraktionskraft och sina möjligheter att påverka planeringen av de egna studierna.
- Majoriteten av de studerande i både yrkesutbildningen och gymnasieutbildningen hade bekantat sig bra med andra studerande och kände sig vara en del av studerandegruppen.
- Majoriteten av de studerande i yrkesutbildningen hade fått en individuell utvecklingsplan som gjorts i samarbete med den studerande. I gymnasieutbildningen däremot hade endast knappt 40 % fått en individuell studieplan vid tidpunkten för enkäten.

Stöd för karriärplaneringsfärdigheter

Enligt anordnarna av utbildning på andra stadiet stöder handledningen i början av studierna de studerandes självkännedom och karriärplaneringsfärdigheter ganska väl.

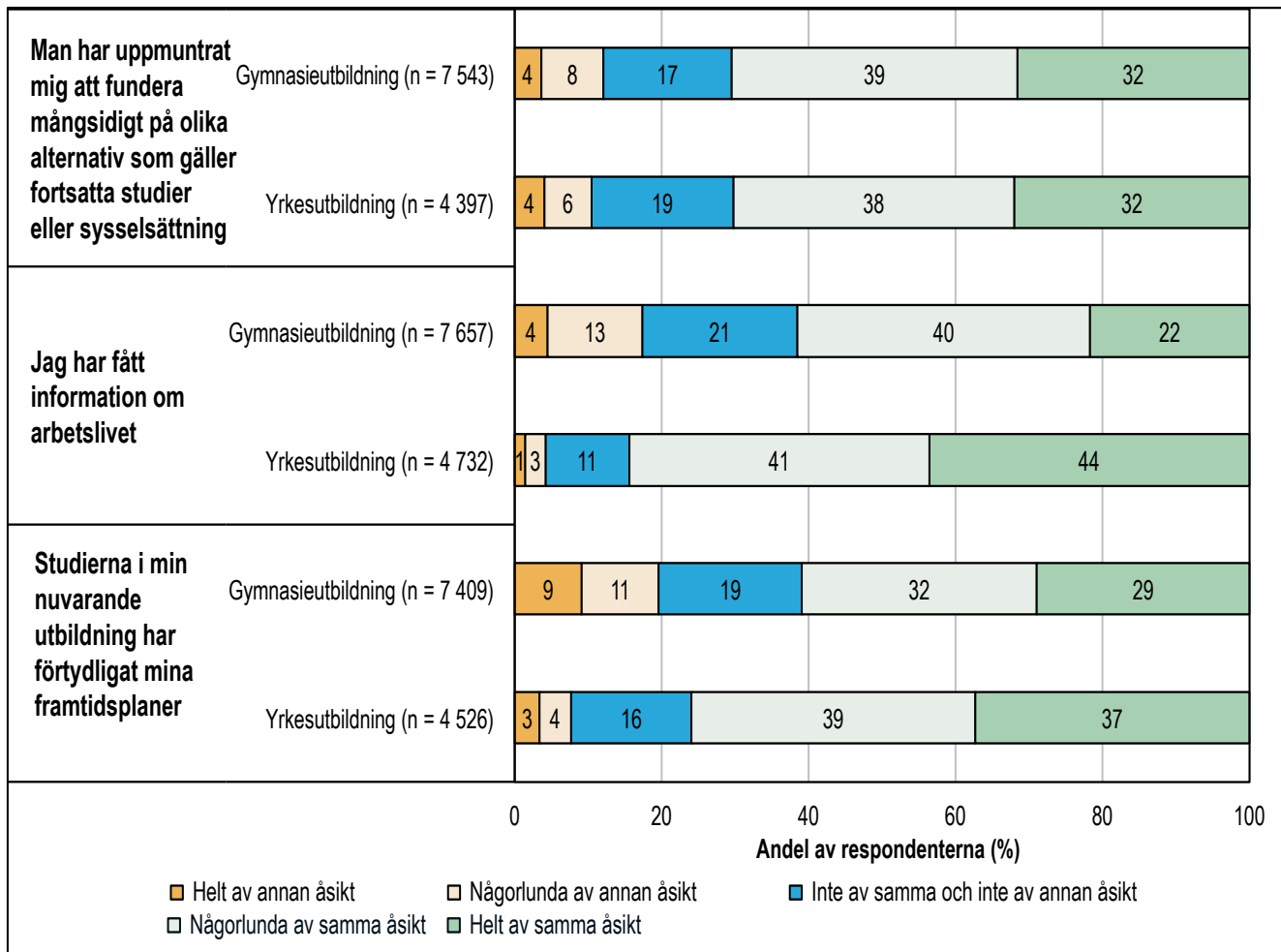
Av anordnarna av gymnasieutbildning bedömde 92 % och av anordnarna av yrkesutbildning 89 % att handledningen stöder de studerandes motivation och engagemang i studierna väl.

84 % av anordnarna av gymnasieutbildning och 77 % av anordnarna av yrkesutbildning ansåg att handledningen stöder utvecklingen av de studerandes självkännedom och självbedömningsfärdigheter väl.

Största skillnaden var i påståendet som gällde mångsidig behandling av olika alternativ som stöd för de studerandes planer och val. Av anordnarna av gymnasieutbildning bedömde 87 % och av anordnarna av yrkesutbildning 77 % att detta fungerade väl eller mycket väl i handledningen i början av studierna.

Anordnarna av yrkesutbildning med färre antal studerande bedömde att stödet för självkännedom och karriärplaneringsfärdigheter i sin helhet fungerade bättre än hos stora anordnare.

I såväl gymnasier som yrkesläroanstalter bedömde de studerande att de hade fått lika mycket uppmuntran till fortsatta studier och sysselsättning. De studerande i yrkesutbildningar hade dock fått mer information om arbetslivet och de upplevde också att den nuvarande utbildningen hade förtydligat deras framtidsplaner i större grad än de som studerar i gymnasiet.

Erfarenheter av studerande i gymnasieutbildning och yrkesutbildning gällande handledning av karriärplaneringsfärdigheter

Resursfördelning inom handledning

Enligt anordnarna av grundläggande utbildning fungerar beaktandet av extra handledning för elever som behöver intensifierat eller särskilt stöd samt för elever med främmande språk inte särskilt bra för närvarande. Enligt studerandeenkäten hade de studerande som hade mycket eller väldigt mycket erfarenheter av inlärningssvårigheter i grundskolan oftare negativa erfarenheter av tillgången och tillgängligheten till handledning samt utvecklingen av sina karriärplaneringsfärdigheter.

Anordnarna av gymnasieutbildning bedömde att deras resurser för handledning i början av studierna var bättre än anordnarna av yrkesutbildning.

Ju större antal elever eller studerande anordnaren av grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet hade, desto mer otillräckliga upplevde de att deras resurser var.

Hos en del av anordnarna av grundläggande utbildning överskreds det högsta rekommenderade antalet elever per studiehandledare enligt kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen. Även hos en del av anordnarna på andra stadiet var antalet elever per studiehandledare väldigt stort.

En viktig resurs när det gäller handledningens tillräcklighet och kvalitet är också kompetensen hos handledarna och undervisningspersonalen. En del av anordnarna i den grundläggande utbildningen och på andra stadiet hade inga behöriga studiehandledare anställda i studiehandledningsuppdrag.

Samarbete i övergångsskedet

Samarbetet mellan anordnarna av grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet fungerade bäst i funktioner i ansökningskedet samt i informationsutbytet om mål och innehåll för fortsatta studier. Enligt anordnarna av gymnasieutbildning fungerar samarbetet med informationsutbytet med den grundläggande utbildningen relativt väl, anordnarna av yrkesutbildning bedömde att samarbetet fungerar betydligt sämre. Anordnarna av yrkesutbildning bedömde också att samarbetet med den grundläggande utbildningen kring utveckling av handledningen fungerar något sämre än anordnarna av gymnasieutbildning.

Samarbetet med ungdomstjänster upplevdes fungera lika bra bland anordnarna av grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet. Anordnarna av yrkesutbildning upplevde att samarbetet med TE-tjänsterna och navigatorerna fungerar betydligt bättre än anordnarna av grundläggande utbildning och gymnasieutbildning.

Överlämningen av information till uppsökande ungdomsarbete fungerar i sin helhet relativt väl, men hos en del av anordnarna av grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet fungerar detta bara i viss mån eller dåligt.

Det är viktigt att skapa verksamhetsmodeller i det regionala nätverkssamarbetet som bättre stöder övergångsskedena, de ungas övergångar, informationsöverföring och regional utveckling.

Hur den gemensamma ansökan och andra former av ansökan till utbildningar fungerar

Ansökningsförfaranden inom gemensam ansökan till gymnasieutbildning och yrkesutbildning fungerar väl. Undervisnings- och utbildningsanordnarna är i huvudsak nöjda med urvalskriterierna för utbildningar på andra stadiet, informationen om studerandeurval och rutinerna för mottagande av studieplatsen. Däremot upplevde anordnarna att antagningen som grundar sig på prövning var något oklar och önskade tydligare instruktioner om den.

Tjänsten Studieinfo.fi upplevdes fungera väl, även om dess användbarhet kunde vidareutvecklas till exempel när det gäller sökfunktionen för att söka utbildningar samt möjligheterna att redigera och spara information. Anordnarna av grundläggande utbildning kritiserade anordnarna av utbildning på andra stadiet för att spara information om lediga studieplatser i tjänsten Studieinfo.fi för sent eller för att ändra dem för nära ansökningstidpunkten. För närvarande möjliggör nationella anvisningar ändring av information så nära som några dagar innan den gemensamma ansökan börjar.

Anordnarna önskade att tidtabellen för den gemensamma ansökan skulle publiceras så tidigt som möjligt på hösten. I några regioner har man upplevt det problematiskt att den gemensamma ansökan gång på gång överlappar sportlovet.

När det gäller urvalskriterierna lyfte flera anordnare upp problematiken med individualiserade vitsord i den grundläggande utbildningen. Vid gemensam ansökan är vitsorden för individualiserade lärokurser likvärdiga med icke-individualiserade, vilket enligt anordnarna försätter de sökande i ojämlig ställning. Studerande som söker med individualiserade vitsord kan också hamna i studier som de inte har tillräckliga färdigheter för, vilket i sin tur kan leda till avbrutna studier. Vitsorden för individualiserade lärokurser borde beaktas vid urvalet.

De studerande som antagits till yrkesutbildning genom kontinuerlig ansökan upplevde att ansökningsprocessen var smidig och att informationen om elevantagningen fungerade. Enligt utvärderingen finns det dock utvecklingsbehov gällande informationen om urvalskriterierna samt rådgivningen och handledningen i ansökningsskedet. Den fortsatta handledningen borde också utvecklas i sådana fall då den sökande inte antas till den utbildning hen sökt till eller då det inte finns en lämplig utbildning för den sökande vid läroanstalten.

Studerandenas erfarenheter av mobbning och svårigheter med lärandet

Studerande, som under grundskoletiden blivit utsatta för upprepade gånger för mobbning eller som hade erfarenheter av inlärningssvårigheter upplevde att handledningen, både när det gällde tillgång och tillgänglighet och hur väl den svarar mot behoven, var svagare under grundskoletiden än andra gjorde. De upplevde också att utvecklingen av deras självkännet och förmåga att skaffa information och fatta beslut i grundskolan varit svagare än vad andra gjorde.

Erfarenheter av mobbning och svårigheter med lärandet reflekteras också i studierna efter grundskolan, hur de förbinder sig vid studierna och i gruppbildningen. Studerande som under grundskoletiden gång på gång blivit utsatta för mobbning upplevde oftare problem i sina nuvarande studier och kände sig inte lika starkt som en del av studerandegruppen som de som inte hade erfarenheter av mobbning.

Perspektiv på den svenskspråkiga utbildningen

Grundläggande utbildning

Sammanlagt 12 svenskspråkiga och 14 svensk-finskt tvåspråkiga utbildningsanordnare besvarade anordnarenkäten för grundläggande utbildning. Utbildningsanordnarnas storlek syntes mer än språket i resultaten. De svenskspråkiga utbildningsanordnarna var huvudsakligen små, medan de tvåspråkiga anordnarna var stora anordnare. De finskspråkiga anordnarna fördelade sig jämnare i olika storleksklasser. Sammanlagt 886 studerande med svenska som modersmål besvarade studerandeenkäten.

I jämförelsen mellan språkgrupperna uppfylldes följande saker bättre inom svenskspråkig utbildning:

- Svenskspråkiga utbildningsanordnare uppskattar resurserna för handledning som något bättre än finskspråkiga och tvåspråkiga anordnare (finska och svenska som undervisningsspråk).
- Enligt anordnar- och studerandeenkäten fungerar möjligheten till handledning i grupp något bättre i svenskspråkiga utbildningar.
- Svenskspråkiga studerande upplevde elevhandledningslektionerna som något nyttigare med tanke på planering av fortsatta studier.
- Svenskspråkiga anordnare bedömer möjligheterna att bekanta sig med påbyggnadsundervisning, verkstadsverksamhet för unga och det fria bildningsarbetets studier som något bättre än finskspråkiga anordnare.
- När det gäller arbetslivsorienteringen bedömer svenskspråkiga anordnare att deras elever enklare hittar en plats för arbetslivsorientering än finskspråkiga eller tvåspråkiga anordnare. Svenskspråkiga utbildningsanordnare samlar mer aktivt in respons om Prao-perioder från representanter för arbetslivet.
- Svenskspråkiga utbildningsanordnare bedömer att tillräckligheten i utbudet av valfria ämnen samt den handledning som eleverna får om val av valfria ämnen fungerar bättre än finskspråkiga eller tvåspråkiga utbildningsanordnare.

I jämförelsen mellan språkgrupperna uppfylldes följande saker sämre inom svenskspråkig utbildning:

- Enligt anordnarenkäten var möjligheterna att bekanta sig med VALMA-utbildningen bättre inom finskspråkig utbildning. VALMA-utbildningens regionala utbud uppfattades också som svagare bland de svenskspråkiga anordnarna (summan av anordnarna inom alla utbildningsstadier).
- Enligt anordnarenkäten var anordnandet av Prao-perioder vanligare bland finskspråkiga anordnare i åk 7 och 8. I åk 9 fanns det inte några skillnader mellan språkgrupperna. Ett liknande resultat framgick i studerandeenkäterna: Endast 29 % av eleverna med svenska som modersmål hade varit på Prao i årskurs 7. Motsvarande andel bland de finskspråkiga var 58 %.
- Enligt studerandeenkäten hade de som hade finska som modersmål bättre kunnat använda Studieinfo.fi-systemet än de som hade svenska som modersmål.

Utbildningar på andra stadiet

Sammanlagt sex svenskspråkiga och tre svensk-finskt tvåspråkiga anordnare av yrkesutbildning besvarade anordnarenkäten. Inom gymnasieutbildningen besvarade 14 svenskspråkiga och lika många svensk-finskt tvåspråkiga anordnare enkäten. Inom yrkesutbildningen besvarade 394 svenskspråkiga studerande enkäten. Inom gymnasieutbildningen besvarade 504 studerande enkäten.

I jämförelsen mellan språkgrupperna uppfylldes följande saker bättre inom svenskspråkig utbildning:

- Enligt anordnarenkäten upplevdes de tillgängliga resurserna för handledning under början av studierna som något bättre vid svenskspråkig utbildning än vid finskspråkig och tvåspråkig utbildning.
- Både vid gymnasieutbildning och vid yrkesutbildning bedömde svenskspråkiga anordnare allas studerandes likvärdiga möjligheter till handledning som bättre än andra anordnare.
- Svenskspråkiga gymnasieanordnare bedömde möjligheterna till grupphandledning som något bättre än andra anordnare.
- Svenskspråkiga anordnare av gymnasieutbildning bedömde att stärkandet av de studerandes lärande och studiefärdigheter fungerade bättre än andra anordnare. Även stödet för de studerande vid inlärningssvårigheter bedömdes fungera bättre bland svenskspråkiga anordnare av gymnasieutbildning och yrkesutbildning.
- Studerande vid svenskspråkiga gymnasier uppskattade deras möjligheter att välja studier vid andra studieanstalter som bättre än andra.
- Studerande vid svenskspråkiga gymnasier uppskattade sig kunna planera sina fortsatta studier och karriärer bättre än de som studerade vid finsk- eller tvåspråkiga utbildningsanordnares enheter.

I jämförelsen mellan språkgrupperna uppfylldes följande saker sämre inom svenskspråkig utbildning:

- Anordnare av svenskspråkig yrkesutbildning uppskattade de studerandes möjligheter att få handledning via digitala tjänster som sämre än finskspråkiga anordnare. Även studerande uppskattade möjligheten att få handledning digitalt som sämre.
- Av de finskspråkiga anordnarna av yrkesutbildning hade 81 % sammanställt en handledningsplan, medan endast hälften av de svenskspråkiga anordnarna gjort det. Inom gymnasieutbildningen var skillnaden inte lika stor. Av de finskspråkiga anordnarna hade 89 % en plan, medan motsvarande siffra för de svenskspråkiga var 86 %.
- Enligt studerandeenkäten hade en individuell studieplan/plan för utveckling av kompetens oftare gjorts upp för studerande vid finskspråkig gymnasieutbildning och yrkesutbildning än vid svenskspråkig utbildning
- Studerande inom svenskspråkig yrkesutbildning hade en svagare uppfattning om hur livssituationen beaktades i planeringen av studierna än de finskspråkiga studerandena.

Utvecklingsrekommendationer

1. Olika handledningsformer bör vidareutvecklas

- Grupphandledning och kamrathandledning bör utvecklas och utnyttjas mer aktivt som en del av handledningen.
- Olika digitala medel och möjligheter bör utnyttjas mer systematiskt.
- Den klassvisa handledningen borde utvecklas i den grundläggande utbildningen så att den bättre stöder eleverna när det gäller att reflektera över och planera för fortsatta studier och karriärval.
- Studiehandledarnas grundläggande och kompletterande utbildning bör säkerställa att handledarna får tillräckliga färdigheter för olika handledningsformer och arbetsätt.

2. Informationen om olika studieplatser för fortsatta studier och möjligheterna att bekanta sig med dem bör ökas

- Framför allt informationen om handledande och förberedande utbildningar samt om utbildningar inom det fria bildningsarbetet och möjligheterna att bekanta sig med dem bör ökas i den grundläggande utbildningen.
- I handledande och förberedande utbildningar och i utbildningar inom det fria bildningsarbetet bör de studerande garanteras möjligheten att bekanta sig med platser för fortsatta studier och få information om arbetslivet.

3. Arbetslivsorienteringen och de valfria ämnena bör utvecklas för att bättre stöda planeringen av fortsatta studier och karriärval

- Innehållet i och genomförandet av PRAO-perioder bör utvecklas metodiskt så att de allt bättre stöder elevernas lärande, självkänedom samt planering av fortsatta studier och karriärval.
- Även betydelsen av de valfria ämnena i planeringen av fortsatta studier och karriärval bör göras tydligare för eleverna.

4. I början av studier efter den grundläggande utbildningen bör individuell planering av studier och utveckling av karriärplaneringsfärdigheter betonas

- I början av studierna bör man säkerställa att de studerande får tillräckligt med handledning för planering av studier samt utformande av en individuell studieplan eller kompetensutvecklingsplan. Metoderna för utformande av planen och uppföljning bör skriftligt noteras i skolornas eller läroanstalternas handledningsplan.
- I början av studierna bör elevernas eventuella särskilda behov kartläggas och identifieras och de bör beaktas i handledningen och planeringen av studier.

5. Handledningen bör ligga på hela skol- eller läroanstaltgemenskapens ansvar

- Principen om att alla handleder bör konkretiseras i undervisnings- och utbildningsanordnarnas handledningsplan. Principen bör konkretiseras och förstärkas även i utvecklingsarbetet med grunderna för läroplanerna samt i andra bestämmelser om handledningen.
- I den grundläggande utbildningen bör man i samarbete mellan ämnesundervisning och studiehandledning ge eleverna mera information om olika läroämnens betydelse för fortsatta studier och karriärplanering.

6. Metoderna att förebygga mobbning bör effektiviseras

- Åtgärderna för att främja elevernas och de studerandes välbefinnande och samhörighet samt att förebygga mobbning bör effektiviseras.
- Genom sektorsövergripande samarbete bör man se till att undervisnings- och utbildningsanordnarna har en plan och verksamhetsmodeller för att förebygga mobbning, trakasserier och våld samt för att ta itu med dem.
- Läroanstaltsledningens och personalens kunskaper i att förebygga mobbning och att ta itu med den bör säkerställas.

7. Gemenskap bland studerande bör stärkas

- I början av utbildningar på andra stadiet bör de studerandes gruppbildning stärkas för att stöda social förankring och gemenskap.
- Det är viktigt att beakta betydelsen av social förankring i alla lärmiljöer, även i digitala och arbetslivets lärmiljöer.
- Som en del av stöd för gemenskap och förebyggande av mobbning i studiehandledning bör handledningsformerna för handledning i små grupper och kamrathandledning utvecklas.

8. Tillräckliga resurser för handledning bör säkerställas

- Framför allt i den grundläggande utbildningen och på andra stadiet bör man se till att resurserna är tillräckliga i förhållande till antalet elever och studerande samt målen för handledningen.
- Man bör även säkerställa att resurserna är tillräckliga för handledning av elever och studerande i behov av extra stöd och med främmande språk.

9. Alla anordnare bör ha en handledningsplan

- Undervisnings- och utbildningsanordnarna bör ha en handledningsplan som omfattar alla deras utbildningar, där strukturerna, verksamhetsätten, arbets- och ansvarsfördelningen samt utvärderings- och utvecklingsarbetet för anordnande av handledning beskrivs. I planen bör även funktionerna kring övergångar och samarbetet i övergångsskedet beskrivas.
- Genomförandet av handledningsplanen och dess smidighet bör följas upp, utvärderas och utvecklas regelbundet.

10. Utvärdering och utveckling av handledningen bör ökas

- Undervisnings- och utbildningsanordnarna bör dra upp riktlinjer för en verksamhetsmodell för regelbunden utvärdering och utveckling av handledningen och funktionerna i övergångsskedet som inkluderas till exempel i handledningsplanen och vars genomförande följs upp.
- På en nationell nivå är det nödvändigt att utveckla en verksamhetsmodell och indikatorer för regelbunden uppföljning av handledningen. Även kriterierna för god handledning bör utvecklas och uppdateras regelbundet.

11. Ansökan och urvalet till utbildningar samt informationsöverföringen bör utvecklas

- I övergångsskeden bör man säkerställa att den behövliga informationen om ungdomarna smidigt överförs mellan undervisnings- och utbildningsanordnarna. Detta förutsätter vidareutveckling av nationella informationssystem.
- Elevernas språkliga färdigheter, inlärningsvårigheter och individualiserade lärokurser bör beaktas i handledningen och i ansökningsfasen till studier så att ungdomarna får fortsätta sina studier i sådana studier som stärker deras självkännet och motivation att lära sig samt förtydligar deras framtidsplaner. Vitsorden för individualiserade lärokurser i den grundläggande utbildningen bör beaktas vid studerandeurval.
- De uppgifter som platserna för fortsatta studier upprätthåller – som studieutbudet och information om eventuella inträdesprov – bör sparas i tjänsten Studieinfo.fi i god tid innan den gemensamma ansökan börjar.
- Tidtabellen för ansökan till påbyggnadsstudier, handledande utbildning för yrkesutbildning samt förberedande utbildning för gymnasieutbildning bör utvecklas så att informationen om resultaten från antagning av studerande kan fås tidigare.
- Anordnarna av grundläggande utbildning bör ges mer information och anvisningar om antagning till utbildningar på andra stadiet som grundar sig på provning.
- Anordnarna av yrkesutbildning bör utveckla den fortsatta handledningen av studerande som söker genom kontinuerlig ansökan i situationer där den sökande inte kan väljas till den sökta utbildningen eller läroanstalten inte kan erbjuda en lämplig utbildning för den sökande.

12. Samarbetet under övergångsskedet bör intensifieras och utbildningsutbudet utvecklas

- Samarbetet under övergångsskedet bör skapa verksamhetsmodeller som allt bättre stöder de ungas övergångar, informationsöverföring och regional utveckling.
- Samarbetet bör utvecklas framför allt i övergångar till förberedande och handledande utbildningar, utbildningar inom det fria bildningsarbetet och verkstäder för unga samt i vidare övergångar.
- Det regionala utbudet av och tillgången till utbildningar i övergångsskedet bör förbättras för att kunna möta alla ungdomars behov. Utbildningsutbudet och tillgången bör granskas som en helhet så att aktörerna inom området har en gemensam syn på utbildningsbehoven och stöd för de ungas övergångar samt samordning och utveckling av samhörande tjänster.

NCU

Nationella centret för
utbildningsutvärdering
PB 28 (Mannerheimplatsen 1 A)
00101 HELSINGFORS
kirjaamo@karvi.fi
Telefonväxel 029 533 5500
karvi.fi/sv

Sammanfattningen baserar sig på publikationen Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A., & Vuorinen, R. 2020. Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. (Alternativ, val och nya möjligheter – Utvärdering av ungdomarnas studievägar och handledningen vid övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet.)